

บทที่ 6

ครอบครัวในสังคมต่าง ๆ

1. ครอบครัวไทย

ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ประชากรประกอบอาชีพหลักคือทำการเกษตร ดังนั้น กลุ่มเครือญาติจึงถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของชุมชน ภายในชุมชนจะประกอบด้วยกลุ่มเครือญาติซึ่งสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ หรือปู่ย่าตายายคนเดียวกัน สมาชิกของกลุ่มจะสร้างบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลซึ่งกันและกัน มีการร่วมมือกันในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การร่วมมือกันในการทำไร่ทำนาที่เรียกว่า "การลงแขก" สังคม ได้แก่ การร่วมมือกันในกิจกรรมพิเศษ เช่น สมรส ขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนงานบุญต่าง ๆ นอกจากนี้ยังร่วมมือกันในการป้องกันภัยอันตรายที่มาจากชุมชนภายนอกและช่วยกันจัดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนสมาชิกทุกคนจะรักใคร่กลมเกลียว สนิทสนม และรู้จักกันทั้งหมดว่าใครคือลูกใครหลานใคร พี่หรือน้องของใคร ดังนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่า ครอบครัวไทยในอดีตน่าจะมีขนาดใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วยญาติพี่น้องหลายช่วงวัยอายุอยู่รวมภายใต้หลังคาเดียวกันหรือตั้งบ้านเรือนอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน เป็นครัวเรือนขยาย

1.1 ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นักวิชาการทั้งต่างชาติและคนไทยได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวไทยกันมากขึ้น กลับพบว่า ครอบครัวไทยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวหน่วยกลาง (Nuclear family) ซึ่งมีขนาดเล็ก เช่น Keyes (1965) ได้ทำการศึกษาหมู่บ้านชาวนาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รายงานผลออกมาว่า ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยย่อยสุดของสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้านที่ศึกษา มีทั้งครอบครัวหน่วยกลาง และครอบครัวขยายทางมารดา (Uxorilocal extended family) ส่วน Andrew Turton (1972) ได้ทำการศึกษาหมู่บ้านทางภาคเหนือของไทย พบว่า ชาวเหนือจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ ซึ่งมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่โดยมีจุดศูนย์กลางของกลุ่ม ได้แก่ ฝัประจําตระกูล ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านผู้เฒ่าอาวุโสที่สุด ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มเครือญาติ นอกจากนี้ Steven Piker (1975) ได้ศึกษาชุมชนชาวนาไทยภาคกลาง พบว่าครอบครัวชาวนาไทยส่วนใหญ่มีขนาดเล็กเป็นครอบครัวหน่วยกลาง และ Harold Smith นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้สำรวจครอบครัวไทยในภาค

ต่าง ๆ ได้ พบว่ากว่า 60 % ของครอบครัวที่เขาสำรวจพบเป็นครอบครัวหน่วยกลาง ส่วนที่เหลือเป็นแบบอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ นอกจากนี้ยังพบว่าครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากที่อื่น คือ เป็นรูปแบบที่เรียกว่า ครอบครัวขยายจำกัด (limited extended family) คือลูกที่สมรสแล้วจะนำเอาคู่สมรสหรือสามีหรือภรรยาเข้ามาอยู่รวมในครอบครัวของพ่อแม่จึงเหมือนกับมี 2 ครอบครัวมาอยู่รวมกัน เมื่อพ่อแม่ตายรูปแบบครอบครัวขยายก็หมดไป เหลือเป็นครอบครัวหน่วยกลาง

ส่วนนักวิชาการชาวไทยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ สนิท สัมครการ นักสังคมวิทยา ได้ศึกษาวิจัยในภาคกลางและภาคอีสาน พบว่า ครอบครัวของคนไทยส่วนใหญ่ (90%) เป็นแบบครอบครัวหน่วยกลางหรือครอบครัวเนื้อแท้ (Nuclear family) โดยตั้งบ้านเรือนของตนเองอยู่ต่างหากจากบ้านของบิดามารดาของทั้ง 2 ฝ่าย (neolocal residence) ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 8 % อาศัยอยู่กับครอบครัวของพ่อตาแม่ยายและมีเพียง 1 - 2 % เท่านั้นที่อาศัยอยู่กับบิดามารดาของฝ่ายชาย ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่า ประเพณีการแต่งงานของชาวชนบทไทยส่วนมากกำหนดให้คู่สมรสใหม่ต้องอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงสักระยะหนึ่งก่อน (ประมาณ 3 - 5 ปี) แล้วจึงแยกไปตั้งบ้านเรือนของตนเองต่างหาก (สนิท สัมครการ, มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ : 2519)

ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ (2526) ศึกษาครอบครัวและการดำเนินกิจกรรมของครอบครัวของคนกรุงเทพฯ ก็รายงานออกมาสอดคล้องกันว่า รูปแบบของครอบครัวของชาวกรุงเทพฯ ประมาณ 8.6 - 7 % เป็นแบบครอบครัวหน่วยกลาง

ดร. อุดล วิเชียรเจริญ นักวิชาการที่ทำกรวิเคราะห์ค่านิยมของสังคมไทยได้สรุปออกมาว่า "ครอบครัวเดี่ยว หรือครอบครัวหน่วยกลางที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก เป็นค่านิยมเฉพาะของคนไทยที่แตกต่างจากสังคมเกษตรกรรมอื่น ๆ เพราะคนไทยมีค่านิยม การรักความเป็นอิสระนั่นเอง

สรุป แล้วจะเห็นได้ว่า ครอบครัวไทยส่วนใหญ่แล้วเป็นแบบครอบครัวเล็กหรือครอบครัวหน่วยกลาง หรือครอบครัวชั้นนึ่งเท่านั้นเอง สืบเนื่องมาจากนิยามนิยามของคนไทยที่ชายอิสระ จะเห็นได้จากโมเสสสังคม เมื่อหนุ่มสาวแต่งงาน จะใช้คำว่า "ชอกเรือน" เป็นต้น

1.2 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างตมมีภรรยา ในอดีตมีลักษณะเป็นแบบญาติสนิท เพราะจากการศึกษาของนักมานุษยวิทยาพบว่าในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเลือกคู่สมรสนิยมเลือกจากญาติ แต่สำหรับภาคกลางไม่ชัดเจน ซึ่งเราจะเห็นได้โดยทั่วไปว่า ภรรยา มักจะเรียกสามีว่าพี่ ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีอยู่ แม้ว่าบางคู่ภรรยาจะอายุมากกว่าสามีก็ตาม ซึ่งเป็นการยกย่องให้เกิดเกียรติแก่นั่นเอง ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสากล คือมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น เพราะสตรีในปัจจุบันมีการศึกษามากขึ้น และออกทำงานในเชิงเศรษฐกิจเช่นเดียวกับชาย นอกจากนี้ชายยังนิยมสนับสนุนให้ภรรยาออกทำงานหรือประกอบกิจกรรมทางสังคมนอกบ้านเช่นกัน ซึ่งสนิท สัมภักดิ์ กล่าวว่าเป็นความโชคดีของหญิงไทย ที่ชายไทยชอบอวดภรรยา และถือว่าการยกย่องเป็นศักดิ์ศรีของตนเองด้วย แต่มีข้อเสียคือ ชายไทยส่วนหนึ่งนิยมมีภรรยามากกว่า 1 คน ทั้งที่ปัจจุบันสังคมไทยมีกฎหมายที่อนุญาตให้ภรรยาเป็นแบบสามีภรรยาเดียว (Monogamy) ซึ่งนิยพรธนะ วรรณศิริ (2528) นักวิชาการศึกษามานุษยวิทยา กล่าวว่า สังคมไทยมีกฎหมายที่กำหนดให้มีสามีภรรยาเดียว แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ชายมีภรรยามากกว่า 1 คน มีให้เห็นกันอย่างมากมาย แต่ก็ไม่มีใครต่อต้านกันอย่างจริงจัง ยิ่งกว่านั้น กฎหมายไทยยังยินยอมให้ชายสามารถจดทะเบียนรับบุตรอันเกิดจากภรรยาที่ผิดกฎหมายด้วย แสดงให้เห็นถึงการยอมรับว่าสังคมไทยยังเป็นสังคม Polygamous ในทางปฏิบัติ สังคมไทยจึงมีปัญหาเมียหลวง-เมียน้อย แม่เลี้ยง-พ่อเลี้ยง ลูกเลี้ยง ทั้งการประทุษร้ายร่างกายถึงชีวิต และการละเมิดทางเพศ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ในครอบครัวไทยพ่อแม่ลูกจะสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันเกือบทุกเรื่อง เพราะสังคมในอดีตอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ มีปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา มาก เด็ก ๆ จะสนิทสนมและได้รับการดูแลเอาใจจากผู้อาวุโสทั้งหลาย จึงทำให้เด็กขาดวินัย พึ่งพาตนเองไม่ได้ เขาแต่ใจตัว ในปัจจุบันเด็ก ๆ จะยินยอมให้พ่อแม่ญาติพี่น้องแซกแซงเกี่ยวในชีวิตน้อยลง แม่พ่อแม่มักพยายามจะเข้าไปบงการเหมือนในอดีตก็ตาม แต่เมื่อเด็ก

โตขึ้นเข้าสู่วัยรุ่นจะชัดเจน และฝาดินคำสั่งของพ่อแม่ นอกจากนี้ พ่อแม่มยังมีเวลาให้แก่ลูกน้อยลง เพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้นจึงพยายามที่จะสัมพันธ์ใกล้ชิดลูก โดยพยายามทุ่มเทความรักและวัตถุให้โดยไม่มีเหตุผล เด็กจึงไม่ใคร่เชื่อฟัง เอาแต่ใจตัว เห็นแก่ตัว และที่สำคัญคือไม่มีวินัย จะเห็นได้จากพ่อแม่จะมองไม่เห็นความผิดของลูก ไม่ว่าลูกจะไปทำอะไรผิดก็ตาม พยายามหาทางช่วยเหลือปกป้อง แม้กระทั่งด้านการศึกษา หรือทำงาน พ่อแม่ก็พยายามหาทางช่วยเหลือให้ลูกได้เข้าโรงเรียนที่ตนเองคิดว่าดีที่สุด และเมื่อจบก็พยายามหาทางให้ลูกเข้าทำงานในที่ที่ดีและตำแหน่งที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยมิได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น จึงทำให้คนไทยส่วนใหญ่ชอบการเอาเปรียบกันและกัน ขาดความจริงใจให้แก่กัน เพราะเห็นแก่ตัวนั่นเอง

1.3 ที่อยู่อาศัยภายหลังการสมรส

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าคนไทยเป็นคนรักความเป็นอิสระ แต่นักมานุษยวิทยาศึกษาพบว่าในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีประเพณีที่ว่าภายหลังการสมรสแล้ว คู่สมรสที่เพิ่งแต่งงานจะอาศัยอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นเวลา 1 - 2 ปี หรือจนกว่าจะมีลูกคนแรก หรือจนกว่า ลูกสาวอีกคนหนึ่ง จะแต่งงาน. (Foster, 1975; Kaplan, 1981 ; Smith, 1979) ซึ่งลูกสาวคนสุดท้ายเมื่อสมรสแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ตลอดไป เพื่อดูแลพ่อแม่เมื่อชรา สิ่งที่ลูกสาวคนสุดท้ายต้องได้รับตอบแทน คือ บ้านและที่ดินที่พ่อแม่อาศัยอยู่ ส่วนที่ทำกินจะแบ่งเฉลี่ยไปให้แก่ลูก ๆ ในจำนวนที่เท่ากัน แต่ชาย โพลิสิตา (1985 a) ศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติจริง ในแต่ละครอบครัวก็ปฏิบัติแตกต่างกัน ส่วนการอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงภายหลังการสมรส และในบางกรณีอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชาย ยังมีปฏิบัติอยู่โดยทั่วไป แต่มีไม่มากนัก (Lauro, 1979 : 79 - 80 ; Foster, 1977 : 121 - 122; Hanks and Hanks, 1969 : 435) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการย้ายเข้ามาอยู่ร่วมกับครอบครัวพ่อแม่ภายหลังการสมรสจะอยู่ไม่นานนัก หนุ่มสาวมักจะนิยมแยกเรือนหรือบ้านออกไปอยู่เอกเทศ อาจจะไม่ห่างจากบ้านพ่อแม่สัก (Henderson et al. 1971 ; ลิมมานนท์, 1979)

1.4 การเลือกคู่สมรส

ในสังคมไทยมีการศึกษามากมายพบว่าคนไทยจะนิยมเลือกคู่ด้วยตนเอง โดยพ่อแม่ หรือญาติมีบทบาทเพียงเป็นผู้ให้คำปรึกษาเท่านั้น (Limmanonda, 1983) นอกจากนี้การจัดการแต่งงานรวมทั้งการต่อรองในเรื่องสินสอด ตลอดจนการเยี่ยมเยียนระหว่าง 2 ครอบครัว อย่างไม่เป็นทางการ และการตัดสินใจแต่งงานเป็นเรื่อง

ของหนุ่มสาวทั้งสิ้น และในกรณีที่พ่อแม่ไม่ยอมรับทั้งคู่ก็จะใช้วิธีหนีตามกันไป หรือจุดคร่ากันในบางกรณี ถึงแม้ว่า สินสอดจะเป็นเรื่องปกติ แต่สินสอดก็ได้เป็นเครื่องแสดงว่า ครอบครัวต้องให้ความร่วมมือในการสมรสและไม่มี การให้ค่าสินสอดกลับคืนในกรณีที่มีการหย่า (โนเดล et al., 2530)

1.5 เกณฑ์ต่าง ๆ ที่หนุ่มสาวใช้ในการเลือกคู่ จากผลงานวิจัยของ ผศ. สุรพล มิธานวนิช นักสังคมสงเคราะห์ สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับเกณฑ์การเลือกคู่ครอง ผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเลือกคู่ของหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับ ความรักและเศรษฐกิจ โดยทั้งชายและหญิงเห็นว่า ความรักเป็นสิ่งแรกที่ต้องพิจารณา นอกจากนี้คือทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องมีอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้พอสมควร ข้อแตกต่างเกี่ยวกับทัศนคติในการเลือกคู่ของชายและหญิง ได้แก่

1. ทัศนคติของหญิง ส่วนใหญ่มีทัศนคติในการเลือกชายว่าขอให้มีความซื่อสัตย์ รักความก้าวหน้าในชีวิต การเข้าได้กับครอบครัวของฝ่ายตรงข้าม บุคลิกภาพ ระดับการศึกษา รูปร่างหน้าตาไม่สำคัญมากนัก

2. ทัศนคติของชายตรงข้ามกับหญิง โดยชายจะสนใจรูปร่างหน้าตาของหญิงเป็นอันดับหนึ่ง ด้านเศรษฐกิจของหญิงเป็นอันดับรอง นอกจากนี้ชายส่วนใหญ่ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับพรหมจารีของหญิงว่าจะเลือกสาวพรหมจารี

ข้อสังเกตพบว่า ทั้งชายและหญิงยอมรับว่า ระดับการศึกษาที่ใกล้เคียงกันจะทำให้สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ง่าย และจากการที่คู่สมรสบางคู่ต้องอาศัยอยู่กับของพ่อแม่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะเกิดปัญหาการปรับตัวอย่างมาก ถ้าไม่สามารถปรับตัวเข้ากับครอบครัวฝ่ายตรงข้ามได้ทำให้เกิดปัญหานำไปสู่การแตกแยกได้

1.6 หน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวไทยปัจจุบันยังคงปฏิบัติหน้าที่หลักของครอบครัวได้ทั้งหมด ได้แก่

1) ให้กำเนิดสมาชิกใหม่ ครอบครัวไทยปัจจุบันส่วนใหญ่ยังนิยมมีลูกแต่จำนวนลูกที่ต้องการลดลง ในอดีตครอบครัวไทยมีขนาดใหญ่ แต่ละครอบครัวมีลูกเกิน 6 คน แต่ปัจจุบันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนนโยบายประชากรของรัฐบาล นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับการมีลูก แต่ละครอบครัวจึงมีลูกโดยเฉลี่ยแค่ 2 คน (สารประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล, ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543) เพื่อให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ สังคม ในปัจจุบัน

2) ให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิก สังคมไทยยังคงถือว่าหน้าที่หลักของครอบครัวก็คือ การให้การศึกษาอบรมเบื้องต้นแก่สมาชิกใหม่ โดยเป็นหน้าที่ของสามีภรรยาที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน (ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ, 2535)

3) ให้ความรักความอบอุ่น ครอบครัวไทย ทำหน้าที่นี้ได้ลดลงจะเห็นได้จากปัจจุบัน ปัญหา เด็กเล็ก เด็กวัยรุ่น ที่มีพฤติกรรมผิดปกติ และถูกกระทำทารุณกรรมจากผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้น แม้จะไม่มีข้อมูลที่แน่นอนแต่จะพบตามข่าวสารสื่อมวลชนต่าง ๆ ตลอดเวลา เป็นเพราะพ่อแม่ออกทำงานนอกบ้าน และออกสังคมมีกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เวลาที่จะดูแลอบรมขัดเกลา ตลอดจนให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกลดลง แต่ก็พยายามให้วัตถุทดแทนซึ่งเป็นการสร้างนิสัยที่ไม่ดีให้แก่ลูก

4) ให้ความมั่นคงปลอดภัย แก่ลูกและคู่สมรส ครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่นี้ มีเพียงครอบครัวส่วนน้อยเท่านั้น ที่สมาชิกภายในครอบครัวทำลายความมั่นคงปลอดภัยของครอบครัวเอง ซึ่งนำไปสู่การเสื่อมสลายหรือครอบครัวแตกแยกได้ เช่น สามีติดสุรา การพนัน ส่วนภรรยาก็หึงเพื่อชอบสังคม ตลอดจนเล่นการพนัน ไม่ดูแลเอาใจใส่ครอบครัว

2. ครอบครัวจีน

2.1 จีนเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก และมีพื้นที่ของประเทศเท่ากับของสหรัฐอเมริกา ตลอดจมนี้อารยธรรมที่ยืนยาวมาเป็นเวลานาน ก่อนปี ค.ศ. 1950 จีนมีระบบครอบครัวเป็นแบบสังคมนิยม ซึ่งภายในครอบครัวมีความแตกต่าง 2 ด้าน คือ

- 1) ความแตกต่างด้านชนชั้น
- 2) ความแตกต่างด้านเพศ หญิงมีสถานภาพต่ำมากในครอบครัว

ระบบครอบครัวของจีนในอดีตเป็นระบบที่ยึดมั่นในโคตรตระกูล (Clan) ตนเอง เน้นการเคารพ เชื้อพ้อง กตัญญูผู้คุณผู้ใหญ่ หรือพ่อแม่ สมาชิกภายในโคตรตระกูลจะมีความจงรักภักดีต่อโคตรตระกูลมากกว่าสังคมภายนอก โดยผ่านกระบวนการการอบรมขัดเกลาภายในครอบครัว หญิงมีสถานภาพต่ำ และอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาย ตั้งแต่เกิดหญิงจะต้องอยู่ภายใต้การดูแล เชื้อพ้อง และปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อ เมื่อเธอแต่งงานเธอจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลบงการจากสามีและเมื่อสามีตาย เธอจะต้องอยู่ภายใต้การดูแล เชื้อพ้อง ลูกชาย ดังนั้นเด็กทารกผู้หญิงจึงถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในครอบครัวชาวนายากจน แต่เด็กผู้หญิงจะมีค่าเมื่อเธอแต่งงาน พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะได้รับค่าสินสอดตอบแทนจากการเลี้ยงลูกสาวจนถึงวันแต่งงาน เพราะเมื่อลูกสาวแต่งงานไป เธอจะตัดขาดจากครอบครัวไปเป็นสมบัติของครอบครัวสามี ซึ่งการสมรสหรือการแต่งงาน หญิงก็มีได้มีสิทธิที่จะเลือกคู่หรือตัดสินใจ ทุกอย่างจะถูกจัดการโดยพ่อแม่โดยผ่านทางแม่สื่อ การสมรสจะสมรสกับคนแซ่เดียวกันไม่ได้ ซึ่งในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นแซ่เดียวกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น ผู้ดี ปัญญาชน หรือชาวนา ดังนั้น การสมรสจึงเกิดจากการเลือกคู่นอกกลุ่ม เมื่อสมรสแล้ว หญิงจะต้องออกจากบ้าน จากชุมชนไปอยู่กับครอบครัวหรือชุมชนของสามี ซึ่งหญิงสาวจะพบหน้าเจ้าบ่าวเมื่อถึงวันสมรส

การสืบเชื้อสายจะสืบทางเพศชาย ที่อยู่อาศัยภายหลังการสมรสเป็นแบบ Patrilocal เพศชายจะมีอำนาจภายในครอบครัว การสมรสเป็นแบบชาย 1 คน มีภรรยาได้มากกว่า 1 คน โดยภรรยาหลวง (ใหญ่) จะรับผิดชอบดูแลลูกชายคนแรกของโคตรตระกูลไม่ว่าจะเกิดจากภรรยาคนใดก็ตาม ในชนชั้นผู้ดี ภรรยาหลวงอาจจะเป็นผู้หาภรยาน้อยให้แก่สามีได้ ส่วน

สตรีจะมีสามีได้เพียงคนเดียว เมื่อสามีตาย เธอก็ไม่สามารถแต่งงานใหม่ได้ เธอยังคงต้องอยู่รับใช้ภายในโคตรตระกูลของสามี และแม่สามีอาจจะขายเธอไปได้

ความมีสถานภาพต่ำของสตรีดูได้จากประเพณี การมัดเท้าเด็กหญิงตั้งแต่ยังเล็ก เพื่อให้เหลือความยาวเพียงแค่ 3 นิ้ว จากหัวนิ้วโป้งไปถึงส้นเท้า ซึ่งถือว่าเป็นความงาม และดึงดูดใจทางเพศต่อเพศชาย แต่ในความเป็นจริงก็คือ การจำกัดการเคลื่อนไหวของผู้หญิงนั่นเอง เป็นที่นิยมมากในกลุ่มชนชั้นสูง Margaret Wolf (นักมานุษยวิทยา) ศึกษาพบว่า หญิงถูกกดดันมากจากครอบครัวตนเอง ถ้าไม่มีคนมาสู่ขอและไม่สามารถเลือกคู่ได้เอง เมื่อสมรสไปอยู่กับครอบครัวของสามี จึงต้องปรับตัวและถูกกดดันจากครอบครัวของสามีเช่นกัน เมื่อเธอไม่สามารถแก้ไขหรือปรับตัวได้ การฆ่าตัวตายจะเป็นทางออกที่สังคมยอมรับ จึงทำให้สังคมจีนในอดีตมีอัตราการฆ่าตัวตายสูง

จะเห็นได้ว่า ระบบโคตรตระกูลของจีนในอดีตมีความแข็งแกร่งเหนียวแน่นของระบบความสัมพันธ์ภายใน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง เนื่องจากการยึดมั่นในบรรพบุรุษเดียวกัน ตลอดจนความเชื่อในลัทธิขงจื้อที่เน้นความซื่อสัตย์ กตัญญู จงรักภักดีและเชื่อฟังผู้อาวุโสและโคตรตระกูล จนส่งผลกระทบต่อการทำงานของประเทศ ถ้าคำสั่งของรัฐขัดแย้งกับโคตรตระกูล ก็จะไม่ได้รับความสนใจปฏิบัติตาม

2.2 หลังปี 1949 ระบบคอมมิวนิสต์ได้เข้าปกครองประเทศจีน และพบว่าระบบโคตรตระกูลของจีนประเพณี เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากเพศหญิงซึ่งมีประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดไม่ได้เป็นแรงงานในเชิงเศรษฐกิจ แต่ละโคตรตระกูลจะผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น รัฐบาลจึงได้เริ่มเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการสร้างกฎหมายครอบครัวขึ้นมาโดยเฉพาะแยกจากกฎหมายอื่น ๆ จุดประสงค์เพื่อทำลายความผูกพันแบบโคตรตระกูลนิยม (clanism) ไปสู่ความรู้สึกชาตินิยม (nationalism) เหมือนกับประเทศอื่น ๆ จะได้พัฒนาด้านอื่น ๆ ของสังคมได้ จะเห็นได้ว่า จีนแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ที่ครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจหรือการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี แต่จีนรัฐบาลเริ่มการเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัวก่อนจึงจะนำไปสู่การพัฒนาด้าน

อื่น ๆ ตามมา โดยรัฐบาลได้ออกกฎหมาย "Marriage Law" ในปี 1950 และมีการปรับปรุงเพิ่มเติม ในปี ค.ศ. 1980 (Eshleman, 1994)

การเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัวอันเป็นผลมาจากกฎหมายการสมรส ในปี 1950 และ 1980 ได้แก่

1) การสมรสเกิดจากการเลือกคู่ด้วยตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากพ่อแม่ แต่ในชนบทเกิดความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่กับลูก เนื่องจากพ่อแม่ยังนิยมประเพณีเดิม โดยเฉพาะพ่อแม่ฝ่ายหญิงยังต้องการค่าน้ำนมและสินสอด เพราะได้เลี้ยงลูกสาวมาจนแต่งงาน

2) อายุเมื่อแรกสมรสของหนุ่มสาวต่ำลง จากพ่อแม่จัดการตั้งแต่ลูกยังอายุน้อย ๆ โดยกฎหมายกำหนดให้หญิงสมรสได้เมื่ออายุ 18 ปี และชายอายุ 20 ปี

3) การสมรสกำหนดให้เป็นแบบ monogamy แทน polygyny ในอดีต

4) ขนาดของครอบครัวเล็กลง โดยเฉพาะในเมืองแต่ละครอบครัวถูกกำหนดให้มีลูกได้แค่ 1 คน ส่วนในชนบทอนุญาตให้มีได้ 2 คน ในกรณีที่ลูกคนแรกพิการ

5) สตรีเป็นจำนวนมากได้ออกทำงานนอกบ้าน แทนการอยู่บ้านเลี้ยงลูกดูแลบ้าน ทำให้สตรีมีความมั่นใจในตนเอง และเป็นอิสระมากขึ้น

6) การดูแลเด็ก เป็นหน้าที่ของสถานเลี้ยงเด็ก และโรงเรียนอนุบาลซึ่งรัฐจัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับเป็นจำนวนมาก ในเมือง ชนส่วนมากจะรับประทานอาหารเช้าที่ทำงานก่อนกลับบ้าน ทำให้บ้านมีขนาดเล็กลงมาก บางครอบครัวอยู่อพาร์ทเมนต์ที่รัฐบาลจัดให้เป็นห้อง ๆ

7) หญิงมีสิทธิฟ้องหย่าสามีได้ สมรสใหม่ได้ สามารถมีสิทธิในทรัพย์สินมรดก และครอบครองทรัพย์สินได้ ในอดีตไม่สามารถทำได้

88) เหตุยิงสวมรถรับมีครอบครัวสวัสดิการของพ่อแม่ได้เช่นเดียวกับลูกชาย
โดยถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้พ่อแม่ที่มีลูกคนเดียวเป็นหญิงมีควมมั่นคงขึ้น

9) ความเท่าเทียมกันทางเพศสูงขึ้น เมื่อหญิงแต่งงานไม่จำเป็นต้อง
เน่เลียนแซ่ และลูกที่เกิดมาอาจจะใช้แซ่ของมารดาได้

10) กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ต้องปฏิบัติตามต่อพ่อแม่อย่างดีและต้องเลี้ยง
ดูพ่อแม่ตลอดไป

11) สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีสิทธิในกาอแยกกันเมื่อครองทรัพย์สินสมบัติ
เป็นส่วนตัวได้ เดิมสมบัติทุกชนิดต้องเป็นของโคตรตระกูล

12) กฎหมายกำหนดให้ สามี ภรรยา และลูก เป็นแกนของครอบครัว
แทนผู้อาวุโสหรือพ่อแม่ของสามี และเป็นผู้มีอำนาจในโคตรตระกูล นอกจากนี้ลูกแต่ละคนเมื่อ
แต่งงานจะสวมกรดแยกบ้านไปอยู่ต่างหากได้ โดยพ่อแม่ไม่มีอำนาจจะไปควบคุมหรือบงการ
เหมือนอดีต พ่อแม่อกจะอาศัยอยู่กับครอบครัวลูกคนใดคนหนึ่ง โดยอำนาจภายในครอบครัวอยู่
ที่สามีภรรยา

13) การสมรสซึ่งเป็นการสร้างสมาชิกใหม่เพื่อสืบทอดบรรพบุรุษและ
ตระกูลลดลง คู่สมรสอาจจะมีลูกหรือไม่ก็ได้ โดยที่สามีไม่สามารถหย่าร้างได้

แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก็ยังแตกต่างกันไป ในความเป็น
จริงยังพบว่า ความแตกต่างทางเพศระหว่างประชากรทั้งที่อาศัยอยู่ในชนบทและเมืองก็ยังคงแตก
ต่างกัน

2.3 ปัจจุบัน ในการเลือกคู่สมรสของหนุ่มสาวเปลี่ยนไปโดยพ่อแม่มีอิทธิ
พลลดลง จากผลการสำรวจของนักวิชาการพบว่าการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ได้ลดลงอย่างช้า ๆ ดู
ข้อมูลข้างล่าง

แบบแผนการเลือก	1946	1953	1986
ผู้ใหญ่จัดการ	83 %	38 %	2 %
เลือกเอง	0%	14 %	22 %

และการที่หนุ่มสาวเลือกเองเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ เช่นกัน เนื่องมาจากเขาต้องการบุคคลที่ 3 มาชี้แนะและสนับสนุนการเลือก ซึ่งการเลือกหนุ่มสาวจะตัดสินใจเอง และวัฒนธรรมเกี่ยวกับการมีนัดได้เกิดขึ้นและได้เริ่มขยายตัวเป็นที่นิยมเพิ่มขึ้น Wolf ได้ทำการสัมภาษณ์สตรีจีน 300 คน ซึ่งอาศัยอยู่ทั้งในชนบท และในเมือง เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกคู่ พบว่า สตรีส่วนใหญ่ตอบว่าต้องการความรัก แต่ก็เป็นแค่อุดมคติ เพราะในความเป็นจริงไม่ควรทำ ควรเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ในการจัดการ แสดงให้เห็นว่า ประเพณีที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมยังคงมีอิทธิพลอยู่ไม่มากนักน้อย นอกจากนี้ภายในครอบครัวชายก็ยังคงมีสิทธิมากกว่าหญิง โดยเฉพาะในชนบทซึ่งหญิงมีการศึกษาต่ำ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัวของจีนจึงมีทั้งผลบวกและผลลบ ผลบวกได้แก่ ประชากรมีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น สังคมพัฒนาขึ้น ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติลดลง ตามวัตถุประสงค์ที่รัฐบาลตั้งเอาไว้ ด้านลบ ก็คือ การมีครอบครัวเล็กหรือครอบครัวหน่วยกลางซึ่งมีลูกเพียงคนเดียว ตลอดจนแรงกดดันทางสังคมและจิตวิทยา นำไปสู่การหย่าร้างของประชากรเพิ่มขึ้น และสัดส่วนทางเพศของประชากรไม่สมดุลมีเพศชายมากกว่าเพศหญิง เพราะเมื่อรัฐกำหนดให้มีลูกคนเดียว ครอบครัวส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะมีลูกชายตามคุณค่าเดิม ถ้าลูกที่อยู่ในครรภ์เป็นหญิง (โดยการทำอัลตราซาวด์) ก็จะมีการทำแท้ง หรือฆ่าทิ้งเมื่อภายหลังคลอด (ซึ่งผิดกฎหมาย) เป็นต้น

3. ครอบครัวชาวกัมพูชา

วัฒนธรรมของชาวกัมพูชา มีความเชื่อที่สำคัญคือ "มารดาธิปไตย" ซึ่งยกสตรีเป็นใหญ่ เป็นผู้นำในครอบครัว เป็นแม่แห่งความคิดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัว และในสังคมมีความเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับผู้หญิง ลูกจะดีหรือไม่ดีครอบครัวจะมั่งมีหรือยากจน ขึ้นอยู่กับแม่ ลูกสาวดีกว่าลูกชาย เพราะผู้หญิงกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ และใกล้ชิดกับพ่อแม่มากกว่าลูกชายเมื่อแต่งงาน ฝ่ายชายจึงต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง

อิทธิพลของสตรีในครอบครัว คือ

- 1) ภรรยาจะเป็นผู้เก็บเงินทองที่สามีหามาได้
- 2) ภรรยามีสิทธิตำหนิว่ากล่าวสามีเมื่อการเงินบกพร่อง
- 3) การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับภรรยา
- 4) ถ้าภรรยาขี้โกง สามีจะขี้โกงตาม ถ้าภรรยาดี สามีจะดีตาม
- 5) การขึ้นบ้านใหม่ ผู้หญิงที่เป็นเจ้าของบ้านต้องขึ้นบ้านใหม่ก่อนพร้อมขุ่มแมว

3 สตรีขึ้นไปด้วย แสดงให้เห็นถึงการยกย่องสตรีให้เป็นใหญ่เป็นมงคลแก่ครอบครัว

(“สตรีเขมร : ในคติความเชื่อและขนบประเพณี” จินตริย์ แปลจากต้นฉบับภาษาลาว ของ ลิม สุธาฤทธิ ในวารสาร “วันนะสิน” ฉบับที่ 6/1994 ในหนังสือศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2538.)

4. ทศนคติเกี่ยวกับการมีครอบครัวของสตรีในเอเชีย

ในอดีตสตรีเอเชียถูกจำกัดบทบาทให้เป็นเพียงแม่บ้าน เมื่ออายุเหมาะสมพ่อแม่ก็จะจัดการหาคู่ครองให้ แต่สตรีปัจจุบันกลับมองว่าการแต่งงานมิใช่สิ่งสุดท้ายที่จะต้องไขว่คว้า เป็นเพียงทางเลือกหนึ่งเท่านั้นของสตรีที่ต้องการเปลี่ยนสถานะทางสังคมหรือต้องการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยใหม่ เพราะสตรีปัจจุบันมีการศึกษาสูงขึ้นกว่าอดีตออกทำงานนอกบ้าน มีรายได้เลี้ยงตนเองไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น มีความทะเยอทะยาน รักตัวเอง และรักอาชีพ จึงไม่กลัวความเป็นโสด และเมื่อเธอแต่งงาน เธอก็ไม่มีลูกเพราะการมีลูกเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่ เช่น ในฟิลิปปินส์ สตรีนิยมอยู่ในโสดเพราะเมื่อสมรสจะต้องรับภาระมาก เนื่องจากชายฟิลิปปินส์มีความคาดหวังว่า สตรีจะต้องเป็นแม่ศรีเรือนอย่างสมบูรณ์ไม่ว่าเธอจะทำงานนอกบ้านเก่งกาจอย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับครอบครัวของสังคมชาวจีนในสิงคโปร์สตรีบางคนกล่าวว่า “ถ้าใครกำลังจะก้าวเข้าสู่

ประตู่วิภาห์ ก็ควรพร้อมจะลงนรก" ในประเทศไต้หวัน สาวทำงานก็นิยมอยู่เป็นโสดเช่นกัน เพราะทัศนคติของชาวจีน สตรีที่แต่งงานจะต้องเป็นแม่บ้านดูแลสามีและลูกรวมทั้งสมาชิกทุกคนในบ้านสามี จนไม่มีเวลาส่วนตัวที่เป็นอิสระ ในญี่ปุ่น สังคมญี่ปุ่นยอมรับวิถีชีวิตของสาวโสดมากขึ้น จะเห็นได้จาก มีการสร้างคอนโดมิเนียมที่เน้นกลุ่มคนโสด บริษัทประกันชีวิตมีรูปแบบการประกันสำหรับคนโสด ตลอดจนมีธุรกิจให้บริการภายหลังการเสียชีวิตของคนโสด ทั้งจัดดอกไม้ จองวัดงานศพ เช่นเดียวกับ สตรีมาเลเซีย ที่นิยมเป็นโสดสูงขึ้น เหล่านี้คือปรากฏการณ์ร่วมสมัยของสตรีในเอเชีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบครอบครัวในอนาคตอย่างแน่นอน จนนักวิชาการบางคนได้ตั้งคำถามว่า "ในอนาคตครอบครัวจะคงอยู่หรือไม่"